

UOT316

DOI:10.30546/sw.2023.2(41).108

**GÖNÜLLÜKTE KULLANICI DOSTU SOSYAL SERMAYE ÖLÇESİ (GSSS)
AZERBAJCAN DİLİNƏ UYARLANMASI: GEÇERLİLİK ÇALIŞMASI**

Doç. dr. Mustafa Otrar

Kirklareli Üniversitesi, Türkiye

<https://orcid.org/0000-0003-8543-6177>

Mustafa Sünger

Türk Kızılay

senanhasanov77@gmail.com

ÖZET

Bu çalışmada gönüllülerin sosyal sermayelerini ölçmek için Gönüllülükte Kullanıcı Dostu Sosyal Sermaye Ölçeği'nin (GSSS) Azerbaycancaya uyarlanması ve güvenilirlik çalışmalarının yapılması amaçlanmıştır. Ölçeğin çalışma grubunu AFA için yetişkin olan ve Azerbaycan'da yılda en az bir kez gönüllü faaliyetlere katılan 495 yetişkin oluşturmaktadır. Ölçeğin iki dilli eşdeğerlik çalışmaları yapılmıştır. AFA sonucunda güvenilirlik çalışmalarında 16 maddenin toplam varyansının %59,40'ını açıklayan tek faktör olduğu tespit edilmiştir. DFA için 466 yetişkinden oluşan ikinci çalışma grubunda, model uyum iyiliği ve tüm uyum indeksleri uygun aralıklarda ($\chi^2= 433,34$; $df=101$; $\chi^2/df=4,29$; $RMSEA=.066$; $CFI=.94$) bulunmuştur). Öte yandan güvenilirlik çalışmalarında Cronbach's Alpha değeri $\alpha=.96$; iki form arasındaki iki yarı güven değeri olarak $r_{1-2}=.92$; Guttman=.96; Bulunan Spearman Brown=.96. Sonuçlar, Gönüllülükte Kullanıcı Dostu Sosyal Sermaye Ölçeğinin Azerbaycanca versiyonunun yüksek düzeyde güvenilirliğe sahip olduğunu göstermiştir.

Anahtar Kelimeler:

Sosyal sermaye, gönüllülük, ölçeklenebilirlik, güvenilirlik

GİRİŞ

“Sosyal sermaye” kavramı 20. yüzyılın başlarında ortaya çıkmış olmakla birlikte, son otuz yılda güçlü ilişki ağlarının sivil toplumun gelişimine nasıl yardımcı olabileceğiyle ilgilenen sosyal bilimciler tarafından inceleme konusu olmuştur (Bonham, 2018). Kavram, 1990'lı yıllarla birlikte sosyoloji alanında yerini almış görünmektedir. Daha öncesinde sıklıkla kullanılan sermaye kavramları olarak doğal sermaye, gerçek sermaye, döner sermaye gibi ekonomi kökenli kavramlarının yanında yeni bir sermaye biçimi olarak *sosyal sermaye* de kullanılmaya ve tartışılmaya başlandı. Ekonomi kökenli önceki sermaye kavramlarından farklı olarak sosyal sermaye kavramının kökleri öncelikle sosyolojide bulunur. Sosyal sermaye kavramının bugünkü anlamıyla ilk kullanımı ise Hanifan (1916)¹ tarafından Amerika'da yapılmıştır. Avrupa'da, daha iyi bilinen kültürel sermaye kavramının yanı sıra sosyal sermaye kavramını tanıdık hale getiren Bourdieu olmuştur (Westlund, 2006). Kavram özellikle Bourdieu, Coleman ve Putnam'ın çeşitli çalışmalarıyla sosyal bilimlerde hatırı sayılır uluslararası bir geçerlilik kazanmıştır (Field, 2003).

Sosyal sermaye kavramı, günlük hayatta toplumun beslediği soyut kaynakları, paylaşılan değerleri ve güveni kavramsallaştırmanın bir yolu olarak da kullanılmaktadır. Kavram birçok batı toplumunda toplum değerlerinin ve sosyal uyumun gerilemesini açıklamanın bir aracı olarak siyaset ve sosyoloji disiplinleri içinde de ele alınmıştır. Sosyal sermaye özünde, üretim kavramının sadece mal ve hizmet üretimi ile ilgili olmadığı, aynı zamanda hem kamusal hem de kişisel refah üretimi ile de ilgili olduğu sosyal ilişkilerin üretken bir değerini ifade eder. Putnam'a (1993) bu durumu, “sosyal sermayenin, kubaşık (işbirlikli) eylemi kolaylaştırarak toplumun verimliliğini artırabilen

güven, normlar ve ağlar gibi sosyal organizasyonun özellikleri” ile açıklar. Taşıdığı bu kritik önem sebebi ile son yıllarda sosyal bilimciler arasında, “sosyal sermaye”den daha fazla ilgi gören çok az teorik kavram vardır. Kavramı bu kadar merkezi ve ilgi çekici konuma taşıyan özelliklerden biri de *sıradan vatandaşların* sosyal değişim sürecinin içindeki faaliyetlerini önemsemesidir.

Sosyal sermaye çok boyutlu bir kavramdır ve temsil ettiği anlam genel olarak sosyal ilişkilerin önemliliğini merkeze alan bakış açısıyla izah edilir. Bu bakış açısına göre sosyal ağlar, ortak normlara ve değerlere sahip uyumlu topluluklar oluşturmanın, grup içi ve gruplar arasında iş birliğini kolaylaştırmanın yollarıdır. Başka bir deyişle sosyal sermaye, bir kişinin sosyal ağlar vasıtasıyla çeşitli kaynaklara erişimiyle ilgilidir. Başka bir deyişle bu kaynaklara erişim kişinin *ne bildiği* ile değil de *kimi bildiği* ile açıklanır. Kişinin sahip olduğu yani içinde olduğu sosyal ağ, kendisini, ekonomik durumunu geliştirmek için daha fazla kaynaktan nasıl yararlanacağı, bunun için sosyal ağları nasıl kullanabileceği ile ilgilidir (Bonham, 2018). Bu durumda sosyal sermaye kavramının dayandığı teorik arka planın temel tezi şu kısa cümleyle özetlenebilir: *İlişkiler önemlidir*. İnsanlar birbirleriyle bağlantılar kurarak ve ilişkilerini zaman içinde devam ettirerek, kendi başlarına başaramayacakları veya ancak büyük zorluklarla başarabilecekleri şeyleri başarmak için birlikte çalışabilirler. İnsanlar bir dizi ağ aracılığıyla bağlantı kurma ve bu ağların diğer üyeleriyle ortak değerleri paylaşma eğilimindedirler. Bu ağlar aynı zamanda bir tür ve kaynak, bir tür sermaye olarak da görülebilirler. Bu sermaye, sosyal ağın içinde yararlı olmasının yanı sıra, başka ortamlarda da kullanılabilirler. O halde genel olarak, kişi ne kadar çok insan tanırsa ve onlarla ne kadar ortak bir bakış açısı paylaşırsa, sosyal sermaye açısından o kadar zengin olur (Field, 2003).

Sosyal sermayenin yükselmesi ile toplumsal sorunların çözümü, toplumların tekamülü, sosyal dayanıklılığı, birlikte hareket etmenin oluşturduğu güçlülük duygusu ve sosyal iyilik hali arasında pozitif bir korelasyondan bahsedilebilir. Budescu ve Uslaner (2003) daha yüksek düzeyde sosyal sermayeye sahip toplulukların, sosyal sorunların üstesinden gelmek için daha sık iş birliği yapabileceklerini, yönetimlerini daha duyarlı ve daha dürüst tutabilecekleri ve demokratik kurumsal performansı geliştirebilecekleri ifade eder. Sosyal sermaye açısından düşük durumda olan toplumlar oluşan kısır döngüyü kıramaz ve daha az duyarlı, daha az verimli ve daha az dürüst olan yönetimlerin insafına kalmaya devam ederler. Bu kısır döngünün kırılmasında ve toplumların gelişimi konusunda gönüllü kuruluşların ve özellikle çoklu ve ilişkilerin örtüştüğü grup bağlantılarının önemli işlevleri vardır.

Sosyal sermayenin toplum için yararlı sonuçlar doğuruyor olması, bu sermaye ile ilgili unsurları uygulamaya koymanın yollarını bulmaya değer kılar. Sosyal sermayeyi geliştirmek için çeşitli yollar olmakla birlikte, olmazsa olmaz süreçlerden biri de *gönüllülüktür* (Cheung-Ming Chan ve Cheng, 2007). Putnam (1993), 1960'larda sivil katılımın bir türü olan *gönüllü katılımı* ayrıntılı olarak tartışır ve kamuda sivil katılım düzeylerini gösteren kanıtları derinlemesine inceleyerek belgelendirir. Bu bağlamda “sivil katılımın” en önemli bileşeninin, çok çeşitli *gönüllü faaliyetler tarafından üretilen* “sosyal sermaye” olduğu sonucuna varır. Yani gönüllülük sosyal sermayenin oluşturulmasında merkezi bir rol oynar. Ona göre bir toplumda sosyal ilişki ağlarına yüksek düzeyde gönüllü katılım olduğunda, *ötekine* duyulan güvenin artmasının yanı sıra kanunlara uyan ve *iyi* vatandaşlara yönelik güçlü beklentiler de oluşur. Bu bulgunun, “gönüllülüğe artan ilginin altında yatan faktörler” ve “sosyal sermaye ve sivil toplum ilişkisi” gibi konuların etrafındaki tartışmaların artışı da izah edeceği açıktır. Nitekim Degli ve Sabatini de (2013) gönüllü kuruluşların çoğalması, sivil tutumların ve sosyal güven duygusunun yayılması ve iş birliğine dayalı ilişki ağlarının geliştirilmesinde sosyal sermayenin artışının olumlu bir rol oynadığını ifade eder.

Gönüllülüğün tartışmalı bir tanımı vardır ve kültürel bağlamlara göre değişkenlik gösterir. Özünde, parasal beklentilerle yapılmayan, yakın aile üyelerinin dışında yer alan bireylere yönelik olan ve onlara fayda sağlayan, bireyin tamamen özgür seçimleriyle gerçekleşen faaliyetlerdir. Resmî kurumlarca verilebileceği gibi resmi olmayan, tamamen sivil kişi ve kuruluşlarca da gerçekleştirilebilir. Başka bir ifade ile gönüllülük faaliyetleri devlet kontrolünde olabileceği gibi devlet kontrolünün dışınca sivil kişiliklerce de icra edilebilir (Van Hout, Tarrant ve Foley, 2011). Gönüllülük modern dönemde farklı biçimlere dönüşmüş ve gönüllülüğe yeni işlevler yüklenmiştir. Günümüzde gönüllülüğün siyasal ve ekonomik boyutları giderek daha başat konuma gelmektedir.

Bu durumun oluşmasında 19. yüzyılda başlayan ve sonrasında gelişen yeni toplumsal koşulların ve düzenin önemli bir etkisi bulunmaktadır.

Yeni toplum düzeninde gönüllülük giderek modern görünüm kazanmıştır. Yeni toplumsal koşullarda bireylerin kendilerini ifade etmek, toplumsal talepleri kamusalılaştırmak, yıkıcı sorunların çözümüne katkıda bulunmak için harekete geçmek ve sivil inisiyatif güçlendirmek için gönüllü faaliyetlere yöneldiği görülmektedir (Şentürk, 2016). Gerek kavramsal arka planı gerekse amprik olarak gözlemlenmesi mümkün olan sonuçları itibarıyla gönüllü faaliyetler sosyal sermaye üzerinde etkilidir. Zira gönüllü faaliyetler kişiler ve kurumlar üzerinde bir sosyal etki oluşturur. Bu sosyal etkilerin başında da sosyal sermaye gelmektedir.

Sosyal etki, gönüllülük faaliyetlerinin muhtemel sonuçlarına ilişkin bir kavrayış geliştirmeyi sağlayan önemli bir kavramdır. Yalnızca gönüllülük faaliyetlerinde değil toplumu ilgilendiren her türlü plan, proje, program ve politika için kritik bir yaklaşım sağlayan bu kavram, gerçekleştirilen veya gerçekleştirilmesi planlanan faaliyetlerin ilgili toplum/topluluklar için “gerçekte” ne anlama geldiğini anlamak için anahtar bir rol üstlenir. Son yıllarda gönüllülük ve sivil toplum alanında öne çıkan sosyal etki değerlendirmesi ise söz konusu faaliyetlerin oluşturduğu veya oluşturabileceği sosyal etkiyi somut bir şekilde ortaya koyabilmenin temel yoludur. Sosyal etki değerlendirmesi, toplumu ve/veya toplulukları ilgilendiren her türlü faaliyetin yapılandırılmasını sağlayarak bu faaliyetlerden azami fayda elde edilmesini ve faaliyetlerde ortaya çıkması muhtemel zararların asgariye indirilmesini mümkün kılan bir analiz sürecini ifade eder (Turan Tüylüoğlu, 2016).

Gönüllülüğün sosyal sermaye üzerindeki etkisinin ölçümü, katkıda bulunan faktörlerin oluşturulması ve çok sayıda karmaşık etkenlerin varlığı sebebiyle zordur. Bu zorluk aynı zamanda sosyal etkinin ölçümünden de kaynaklanmaktadır (Turan Tüylüoğlu, 2016). Sosyal sermayeye gönüllülerin katkısı, gönüllü ve gruptaki ilişki örüntüleri içindeki bireysel yerleşiklik, bireyler ve/veya gruplar arasındaki ilişkilerin oluşturduğu motivasyon (sinerji) ve sivil katılımın derecesine etkiyi belirleyen faktörler arasında zikredilebilir (Putnam, 1993).

Gönüllülük sosyal bilimciler için halen büyüyen bir ilgi alanı olmakla birlikte gönüllülüğün nasıl sosyal sermaye oluşturabileceğine dair çok az çalışma vardır. Toplumsal refah gibi alanlara yönelik sosyal bilim araştırmalarının yanı sıra gönüllülüğün yararları konusundaki akademik araştırmalar giderek artmaktadır. Bahse konu olan bu çalışmalar çoğunlukla girdiye dayalıdır ve belirli bir toplumda gönüllülüğün piyasa değerini ölçmek için insanların gönüllü olduğu zaman (saat sayısı) ve gönüllülük sıklığı gibi kanıtlar kullanılır. Ancak, gönüllülerin neler yaptıklarına ve daha da önemlisi, gönüllülük eyleminin topluluklarda nasıl değişim yaratabileceğine dair araştırmalar sınırlıdır (Bonham, 2018). Bu nedenle, gönüllülüğün toplumları nasıl dönüştürebileceğinin ve sosyal sermayeyi nasıl artırabileceğinin araştırılması bir ihtiyaç olarak görünmektedir.

Gönüllülük faaliyetlerinin ve gönüllü sayısının artması akademik ve sosyal alanlarda ilginin konu üzerine toplanmasına sebep olmaktadır. Belirtilen bu hususlar gönüllü hizmetlerin katılımcılarda oluşturduğu sosyal sermayeyi dikkat çekici bir noktaya taşımakta, sosyal sermaye temalı araştırmalara duyulan ihtiyaç da artmaktadır. Ancak bu kapsamda yapılmış çalışmalar az sayıda olduğu gibi, gönüllülerde sosyal sermayeyi ölçecek bir ölçme aracı da Azerbaycanca alanyazında bulunmamaktadır. Bu çalışmanın söz konusu ölçme aracı eksikliğini giderilmesine katkı sağlayacağı umulmaktadır. Öte yandan adapte edilecek ölçekle gönüllülerde sosyal sermaye konusunda yeni araştırmaların yapılmasında veri toplama için kolaylık sağlayacağı da düşünülmektedir.

Bu çalışmanın amacı, gönüllü katılımına bağlı olarak oluşan yaşantıların katılımcıların sosyal sermaye düzeylerine katkısını ölçmek amacıyla geliştirilmiş bir ölçme aracının Azerbaycancaya adaptasyonunun sağlanması, dilsel eşdeğerlik geçerlik ve güvenilirlik işlemlerinin gerçekleştirilmesidir. Bu bağlamda Foley, Van Hout ve Tallant (2012) tarafından geliştirilen tek boyutlu *Gönüllülükte Kullanıcı Dostu Sosyal Sermaye Ölçeği* Azerbaycancaya uyarlanmış ve psikometrik yönden incelenmiştir.

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama aracı, verilerin toplanması ve verilerin analiz süreçleri ele alınmaktadır.

Araştırma Modeli

Araştırma bir ölçek adaptasyon çalışmasıdır. Ölçek uyarlaması bir ölçme aracının farklı kültür ve dil için geçerlik ve güvenilirliği psikometrik olarak ispatlamak için yapılır (Ambuehl ve Inauen, 2022). Bu bağlamda araştırma kapsamında orijinali Foley, Van Hout ve Tallant (2012) tarafından geliştirilen *Gönüllülükte Kullanıcı Dostu Sosyal Sermaye Ölçeği* (User Friendly Social Capital Scale in Volunteering) Azerbaycancaya uyarlanmış, dilsel eşdeğerlik, geçerlik ve güvenilirlik işlemleri gerçekleştirilmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmada yapı geçerliği için gerçekleştirilen açımlayıcı (AFA) ve doğrulayıcı (DFA) faktör analizleri ile test-tekrar test güvenilirlik hesaplamaları için iki ayrı analiz kapsamında toplamda 961 kişiden veri toplanmıştır. Bu bağlamda AFA için 495, DFA için 466 kişiye ulaşılmıştır. Bu kişiler yılda en az bir kez gönüllülük faaliyetlerine katılan yetişkinlerdir.

Çalışma grubun %56,7’si kadın %43,3’ü erkektir. %5,1’i ilkokul, %28,7’si lise, %27,5’i meslek yüksekokulu, %34,1’i üniversite, %4,6’sı da yüksek lisans mezundur. Çalışma grubunun %21,2’si senede en az bir etkinliğe, %39,0’u ayda en az bir etkinliğe, %39,8’i de haftada en az bir etkinliğe katılmakta olduklarını ifade etmişlerdir. Çalışma grubunun yaş ortalaması $\bar{x}=29,60$; standart sapması $ss=9,95$; medyanı $med=29$ olarak hesaplanmıştır. En küçük yaş 17; en büyük yaş 71 olarak ifade edilmiş olup yaş ranjı 54 olarak belirlenmiştir.

Kullanılan Ölçme Aracı

Ölçme aracının *orijinali* Foley, Van Hout ve Tallant (2012) tarafından gönüllülük faaliyetlerine katılan bireylerin bu faaliyetlerine bağlı olarak elde ettikleri sosyal kazanımları (sosyal sermaye) belirlemek için geliştirilmiştir. Veriler İrlanda’da ve 71’i geçerli kabul edilen 84 gönüllü ile gerçekleştirilen uygulamalardan elde edilmiştir. Ölçek 16 maddeden oluşmakta olup kendini beyan etmeye (self report) dayalı beşli likert türündedir. Alternatif cevaplar “1 kesinlikle katılmıyorum”dan “5 kesinlikle katılıyorum”a kadar beşli derecelendirmeye tasarlanmıştır. 16 ifadenin tümü, görünüş ve içerik geçerliliği için bir sosyal sermaye araştırma uzmanı, bir akademik kurumun iki üyesi, bir gönüllülük merkezi yöneticisi, bir istatistikçi ve iki gönüllü idare görevlisi olmak üzere 7 uzman tarafından görünüş ve içerik geçerliği açısından değerlendirilmiştir. Ayrıca dört gönüllüden anketi doldurmaları ve anketin uygunluğu, uygulanabilirliği, yanlış anlaşılması ve yönergeleri hakkında yorum yapmalarının istendiği bir pilot çalışmada gerçekleştirilmiştir. Ölçeği Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı da ,86 olarak hesaplanmıştır.

Ölçeğin Azerbaycancaya uyarlanması için yapılan çalışmada katılımcıların bazı demografik bilgilerini elde edebilmek için (cinsiyet, eğitim düzeyi, yaş, gönüllülük faaliyetlerine katılım düzeyi) bir kişisel bilgi formu da uygulanmıştır.

Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması sürecinin öncesinde ölçeğin orijinalini geliştiren araştırmacılardan adaptasyon için izin alınmıştır. Tercüme işlemlerinin ardından Kırklareli Üniversitesi’nden etik kurul izni de alınmıştır. Son olarak da gönüllülere uygulama yapılması için başvuru sivil toplum kuruluşlarının ilgili birimlerinden izin alındıktan sonra uygulamalara geçilmiştir. Bu amaçla kişisel bilgi formunun ve ölçeğin maddelerinden oluşan bir dijital form tasarlanmış, uygulamalar çevrim içi formla gerçekleştirilmiştir.

Veri Analizleri Süreci

Ölçeğin uyarlama sürecinde verilerin yapı geçerliği bağlamında faktör yapısını belirlemek için AFA, belirlenen yapının doğrulanması için DFA analizleri uygulanmıştır. Güvenirlik için de Cronbach alfa, iki yarı (split half) güvenilirliği, test tekrar test korelasyonları uygulanmıştır.

Açımlayıcı (keşfedici) faktör analizi (AFA) bir dizi ölçülen değişken arasında gözlenen kovaryasyonu katı bir şekilde açıklayabilen en az sayıda hipotetik yapıyı tanımlamaya çalışan çok değişkenli istatistiksel yöntemlerden biridir. Yani, ölçülen değişkenler arasındaki yapıyı açıklayan

ortak faktörleri belirlemeyi amaçlamaktadır (Watkins, 2018). *Gönüllülükte Kullanıcı Dostu Sosyal Sermaye Ölçeği*'nin faktörlenebilirlik değerleri, maddelerin ortak yükleri, faktör yapısı ve açıklanan faktör miktarları ile maddelerin yük değerleri AFA analizleri ile belirlenmiştir.

Doğrulamalı Faktör Analizi (DFA), ölçeklerin yapı geçerliklerinin doğrulaması için, özellikle çok boyutlu ölçeklerde genellikle doğrulamalı faktör analizinden (DFA) yararlanır. Bunun için, bir dizi deneğin puanları üzerinden bir kovaryans matrisi hesaplanmakta ve daha sonra, varsayılan bir faktör yapısının bu matrisle çelişip çelişmediğini test etmek için DFA uygulanmaktadır. DFA, veriler üzerinde teorik modelleri test etmek için çok karmaşık bir istatistiksel prosedür olan yapısal eşitlik modellemesi (SEM) aracılığıyla yürütülür (Prudon, 2015). *Gönüllülükte Kullanıcı Dostu Sosyal Sermaye Ölçeği*'nin belirlenen faktör yapısı uyum indeksleri üzerinden DFA analizleri ile belirlenmiştir.

Cronbach alfa, sosyal ve örgütsel bilimlerde en yaygın kullanılan güvenilirlik ölçülerinden biridir. Ölçümler, en yaygın uygulama olan çoklu anket/test öğelerini temsil ettiğinde, Cronbach alfa, “iç tutarlılık” güvenilirliğinin bir ölçüsü olarak anılır (Bonett ve Wright, 2015). Yarılama (split half) tekniğine göre, test/ölçek geliştiricileri ölçeği/testi ikiye böler, böylece ilk yarı tüm testin/ölçeğin ilk bölümünü ve ikinci yarı testin/ölçeğin geri kalan kısmını oluşturur. Her iki yarım da normal olarak eşit uzunluktadır ve her biri diğerinin alternatif formu olacak şekilde tasarlanmıştır. Güvenilirlik tahmini, aynı testin/ölçeğin iki yarısının sonuçlarının ilişkilendirilmesine dayanır (Chakrabarty, 2013). *Gönüllülükte Kullanıcı Dostu Sosyal Sermaye Ölçeği*'nin güvenilirlik değerleri de Cronbach alfa, iki yarı (split half) güvenilirliği ve test tekrar test korelasyonları ile hesaplanarak raporlaştırılmıştır.

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde ölçeğin uyarılma sürecine ait bulgulara yer verilmiştir. Bu bağlamda sırasıyla dilsel eşdeğerlik süreci, Açıklayıcı Faktör Analizi, Doğrulamalı Faktör Analizi ve güvenilirlik analizi sonuçlarına sırasıyla yer verilmiştir.

Dilsel Eşdeğerlik İşlemleri Süreci ve Elde Edilen Sonuçlar

Dilsel eşdeğerlik işlemleri için öncelikle maddeler İngilizce dili ve gönüllülük konusunda terminolojik yeterliği olan akademisyenler tarafından tercüme edilmiştir. Tercüme metnlerinin birlikte ele alındığı bir grup çalışmasının ardından üzerinde ittifak edilen maddelerle Azerbaycanca tercüme formu oluşturulmuş ve yapı geçerliği için Açıklayıcı Faktör Analizi işlemlerine geçilmiştir.

Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) Sonuçları

Açıklayıcı Faktör Analizi öncesinde $n=495$ kişilik çalışma grubundan elde edilen verilerin faktör analizi için uygunluğunun göstergeleri olan faktörlenebilirlik değerleri incelenmiştir. Bu bağlamda KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) örneklem yeterliliği değeri, Bartlett küresellik testi değeri, korelasyon matrisleri ve ters-imağ (anti-image) korelasyon matris değerleri incelenmiş elde edilen sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Tablo 1. Faktörlenebilirlik Değerleri

Göstergeler	Değerler
Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) Örneklem Yeterliliği	,96
Bartlett Küresellik Değeri	5913,41; $p=,000$
Korelasyon Matrisi Değerleri	Min: ,34; Maks: ,75
Ters-İmağ Korelasyon Matrisi Değerleri	Min: ,95; Maks: ,97

Faktörlenebilirlik göstergelerinden birisi KMO değeridir. Bu değer örneklem boyutunun bir bütün olarak EFA'yı hesaplamak için yeterli olup olmadığını değerlendirir ki bu değer $> ,60$ (%60) olması beklenir. Bartlett ise verileri bir kimlik matrisiyle karşılaştıran, yani verilerin tek yanıt yanlılığından bağımsız olup olmadığını değerlendiren bir testtir. Bu testte de p değerinin $,05$ 'ten küçük olması yani testin anlamlı olması beklenmektedir (Hair, Gabriel, Da Silva ve Braga, 2019). Öte yandan AFA için maddeler arası korelasyonların (korelasyon matrisi) $,30$ 'dan büyük olması (Yaşlıoğlu, 2017); bir kısmi korelasyon değeri olarak ters imaj korelasyon değerlerinin de $,50$ 'de büyük olması beklenmektedir (Sipahi, Yurtkoru ve Çinko, 2008). Tabloda görüldüğü üzere KMO değeri $,60$ 'tan büyük ($,96$); Bartlett değeri anlamlı ($5913,41$; $p=,000$); maddeler arası korelasyon

değerleri ,30’dan büyük (min: ,64); ters imaj değerleri de ,50’den büyüktür (min: ,95). Bu değerler, verilerin tüm göstergeler açısından faktör analizi için uygun olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sonuçların ardından verilerin ortak yük değerleri incelenmiştir.

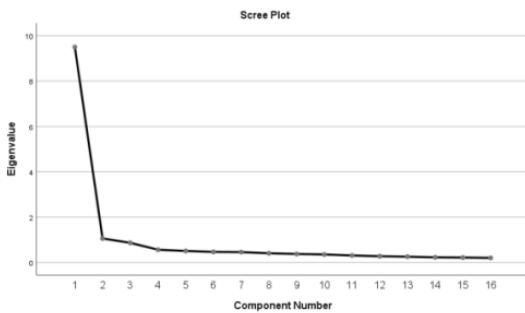
Tablo 2. Ortak Yük Değerleri

Maddeler	Initial	Extraction	Maddeler	Initial	Extraction
Madde1	1,00	,548	Madde9	1,00	,683
Madde2	1,00	,655	Madde10	1,00	,705
Madde3	1,00	,562	Madde11	1,00	,704
Madde4	1,00	,541	Madde12	1,00	,654
Madde5	1,00	,722	Madde13	1,00	,720
Madde6	1,00	,691	Madde14	1,00	,644
Madde7	1,00	,710	Madde15	1,00	,692
Madde8	1,00	,783	Madde16	1,00	,646

Ortak yük değerleri bir öğenin diğer tüm öğelerle ne ölçüde ilişkili olduğunun göstergeleridir. Değerlerin yüksek çıkması arzu edilir. ,00 ve 1,00 arasında değişen bu değerler, ,30’un altında olanlar düşük kabul edilmekle birlikte ,50’nin üzerinde olması beklenmektedir (Pallant, 2007). Bu değerleri tamamının ,50’den büyük olduğu, en düşük ortak yük değerinin ,54 olduğu saptanmıştır. Elde edilen değerler tüm maddelerin ortak varyansa son derece güçlü katkıda bulunduğunu göstermektedir. Bu sonuçların ardından da verilerin açıklanan toplam varyans değerleri hesaplanmış, sonuçlar tablo ve grafik olarak aşağıda sunulmuştur.

Tablo 3. Açıklanan Toplam Varyans ve Madde Yük Değerleri

Faktör	Başlangıç Özdeğerleri			Toplam Faktör Yükleri			Madde Yükleri	
	Toplam	Var. %	Küm. %	Toplam	Var. %	Küm. %	No	Yük
1	9,504	59,402	59,402	9,504	59,402	59,402	1	,687
2	1,057	6,605	66,007	1,057	6,605	66,007	2	,749
3	,863	5,395	71,402				3	,632
4	,559	3,492	74,894				4	,833
5	,506	3,162	78,056				5	,825
6	,463	2,895	80,951				6	,746
7	,454	2,835	83,786				7	,797
8	,403	2,521	86,307				8	,822
9	,372	2,324	88,631				9	,752
10	,350	2,186	90,817				10	,762
11	,308	1,923	92,740				11	,808
12	,273	1,708	94,448				12	,842
13	,252	1,574	96,022				13	,775
14	,224	1,401	97,423				14	,821
15	,215	1,343	98,766				15	,746
16	,197	1,234	100,000				16	,699

Açıklanan varyans tablosu da faktör analiz yöntemi ne olursa olsun önemli bir tablodur. Açıklanan varyansın toplam varyans üzerinden %50’yi geçiyor olması faktör analizinin önemli bir kriteridir (Yaşlıoğlu, 2017). Bu değer sosyal bilimlerde %40- 60 arasında olduğu belirten Tavşancıl (2002)’a göre her maddenin içinde yer aldığı faktörden ,30 (%30)’dan daha yüksek yük değeri alması beklenmektedir.

Tablo 3’te görüldüğü üzere eigen değeri 1,00’den büyük toplam varyansın %66,01’ini açıklayan iki faktör ortaya çıkmıştır. İlk faktörün yük değeri %59,40 ikinci faktörün eigen değeri %6,61’dir. İlk faktörle ikinci faktör arasında çok yüksek bir yük değeri farkının olması, ölçeğin orijinalinin de tek faktörlü bir yapıda olması sebebi ile ölçeğin tek faktörlü yapısı ile işlemlere devam etmeye karar verilmiştir. Yamaç eğim grafiği de (scree-plot) bahse konu tek faktörlü yapıyı desteklemektedir.

Ayrıca tek faktörlü yapı içinde tüm maddelerin yük değerleri ,30’dan yüksektir (min: ,632). Maddeler içinde ters (reverse) madde yer almamaktadır. Sonuç olarak ölçeğin eigen değeri 9,50 olan, toplam varyansın %59,40’ını açıklayan tek faktörlü bir modele sahip olduğuna karar verilmiştir. Bu işlemlerin ardından da

Doğrulayıcı Faktör Analizi işlemlerine geçilmiştir. Ayrı bir çalışma grubu ile (=466) yapılan analizler aşağıda sunulmuştur.

Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) Sonuçları

Araştırmanın bu bölümünde Gönüllülükte Kullanıcı Dostu Sosyal Sermaye Ölçeğinin (GSSÖ) yapı geçerliğini sınamak için bir diğer analiz olarak yararlanılan Doğrulayıcı Faktör Analizi sonuçlarına yer verilmiştir. Analizde test edilecek Gönüllülükte Kullanıcı Dostu Sosyal Sermaye Ölçeği (GSSÖ) 16 maddeden ve tek faktörden oluşmaktadır.

Normallik sınaması

DFA analizinin temel varsayımlarından birisi değişkenlerin normallik varsayımını karşılamaıdır. Bu varsayımın karşılanmasında merkezi yığılma ölçülerinin (aritmetik ortalama, mod ve medyan) birbirlerine yakın olması, çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerlerinin mümkün olduğunca ,00’a yakın olması betimsel göstergeler olarak kabul edilmektedir (Tabachnik ve Fidel, 2013). George ve Mallery (2019) çarpıklık ve basıklık değerlerinin $\pm 2,00$ arasında olmasının dağılımın normalliğinin bir göstergesi olarak kullanılabileceğini belirtir. Bu amaçla DFA işlemlerine geçmeden önce tüm maddeler

için verilerin normallik sınaması yapılmıştır. Normallik analizleriyle birlikte verilerdeki uç değerler z değerleri üzerinden de incelenmiş ve uç değer bulunmadığı gözlenmiştir. Öte yandan çarpıklık ve basıklık durumları incelenmiş tüm maddeler için her ikisinin de $\pm 2,00$ değerleri arasında olduğu hesaplanmıştır. Lomax ve Hahs-Vaughn (2012) $\pm 2,00$ içindeki basıklık değerleri normallik varsayımlarını karşılayacağını ifade etmektedir. Bu değerler dağılımın normal dağılıma benzerlik gösterdiğini teyit etmektedir.

Doğrulayıcı Faktör Analizi

Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) ölçme modellerinin geliştirilmesinde sık kullanılan ve önemli kolaylıklar sağlayan bir analiz yöntemidir. Bu yöntem önceden oluşturulan bir model aracılığı ile gözlenen değişkenlerden yola çıkarak gizil değişken oluşturmaya yönelik bir işlemidir. Genellikle ölçek geliştirme ve geçerlilik çalışmalarında kullanılmakta veya önceden belirlenmiş bir yapının doğrulanması amaçlanmaktadır (Yaşlıoğlu, 2017).

DFA, sınanan modelin sunulan veriyi ne düzeyde iyi açıkladığını uyum iyiliği indeksleri ile ortaya koymaktadır. Uyum iyiliği indeksleri, modelin kabul edilip edilmeyeceğine dair veriler sunmaktadır. Elde edilen veriler uygun referans aralıklarında ise model kabul edilir, uygun değilse, modifikasyon indekslerindeki öneriler yerine getirilerek modelin uyum göstergelerinin iyileştirilmesi sağlanmaktadır. Buna rağmen model kabul edilebilir referans değerlerine sahip değilse reddedilmektedir (Schumacker ve Lomax, 2010; Kline, 2011).

DFA’da en yaygın olarak kullanılan ve bu çalışmada referans olarak kullanılan uyum iyiliği indeksleri; Ki- Kare test istatistiği (χ^2), Serbestlik derecesi (df), Ki Kare/Serbestlik Derecesi (χ^2/df), Kestirim Hatası Kareler Ortalamasının Karekökü (RMSEA), Normlaştırılmış Uyum İndeksi (NFI), Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (CFI), Uyum İyiliği İndeksi (GFI) olarak sıralanmaktadır (Şimşek, 2007; Çokluk ve ark., 2012; Koyuncu, 2019).

DFA’ya başlamadan yapının çoklu normallik sınaması yapılmıştır. DFA için çoklu normallik testinde *çoklu değişken (multivariate) kritik oranı* (c.r.) $< 10,00$ olduğunda başka değerlere bakmadan da yapının çoklu normalliği taşıdığı (Kline; 2005; Mardia, 1974:118) kabul edilebilir. Bu bağlamda öncelikle ölçeğin çoklu normallik testi uygulanmış, elde edilen sonuçlar aşağıda verilmiştir.

Tablo 4. Çoklu Normallik Testi

Değişken	Min	Max	Çarpıklık	Kritik Oran	Basıklık	Kritik Oran
Mad_01	1,000	5,000	-1,104	-2,727	1,865	1,218
Mad_02	1,000	5,000	-1,143	-2,077	2,647	1,665
Mad_03	1,000	5,000	-1,203	-2,604	2,914	1,841

Mad_04	1,000	5,000	-1,183	-1,424	2,737	1,062
Mad_05	1,000	5,000	-1,072	-1,445	1,016	1,292
Mad_06	1,000	5,000	-,997	-1,786	,685	2,019
Mad_07	1,000	5,000	-1,334	-1,752	1,785	1,677
Mad_08	1,000	5,000	-1,421	-1,526	1,182	1,427
Mad_09	1,000	5,000	-1,100	-2,691	1,438	1,338
Mad_10	1,000	5,000	-1,367	-1,043	1,439	2,561
Mad_11	1,000	5,000	-1,122	-2,892	2,707	2,929
Mad_12	1,000	5,000	-1,465	-3,911	1,743	2,493
Mad_13	1,000	5,000	-,943	-2,307	,195	,859
Mad_14	1,000	5,000	-1,090	-2,610	2,234	1,843
Mad_15	1,000	5,000	-1,235	-1,884	2,920	2,866
Mad_16	1,000	5,000	-1,161	-1,234	1,890	1,329
Multivariate					39,764	9,786

Tablodan görüldüğü gibi 16 maddenin Çoklu Normallik (Multivariate) kritik oranı 9,768 ile yapının çoklu normallığı kabul edilebilir biçimde karşıladığı değerlendirilmiştir. Araştırma verileri çoklu normallığı gösterdiği için DFA’da çoklu normallığın sağlanması halinde en çok tercih edilen Maksimum Olabilirlik Yöntemi [Maximum Likelihood-ML] (Golob, 2003; Schumacher ve Lomax, 2004) tercih edilmiştir. Öncelikle modelin uygunluğu için uyum iyiliği göstergeleri incelenmiştir.

Gönüllülükte Kullanıcı Dostu Sosyal Sermaye Ölçeği (GSSÖ) ilk DFA sınavında model göstergelerin kabul edilebilir referans değerlerine sahip olduğu görülmüştür. Doğrulayıcı Faktör Analizinde mükemmel uyum ve iyi uyum göstergeleri tablo halinde gösterilmektedir (Çokluk ve ark., 2012; Schumacker ve Lomax, 2010, Subaş ve Çetin, 2017; Gürbüz 2019, Kline 2019). DFA sınavı sonucunda elde edilen Gönüllülükte Kullanıcı Dostu Sosyal Sermaye Ölçeği (GSSÖ) uyum iyiliği değerleri ölçek değerleri ve uyum derecesi olarak gösterilmiştir.

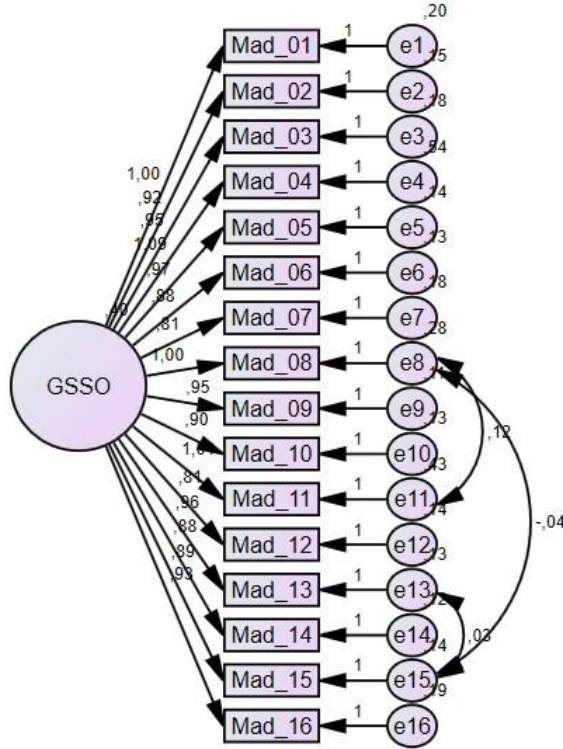
Tablo 5. Gönüllülükte Kullanıcı Dostu Sosyal Sermaye Ölçeği (GSSÖ) DFA Ölçüm Uyum İyiliği Göstergeleri

Uyum Göstergeleri	Ölçüm	Mükemmel Uyum	İyi Uyum	Ölçek Değerleri	Uyum Derecesi	
χ^2				433,339		
p değeri	,05	$p \leq 1,00$	,01	$p \leq 0,05$	,000	Kabul edilebilir Uyum
Df				101		
χ^2/df	$\leq \chi^2/df \leq 3,00$		$3 \leq \chi^2/df \leq 5,00$	4,290		İyi Uyum
RMSEA	$\leq RMSEA \leq ,05$		$,05 \leq RMSEA \leq ,08$	,066		İyi Uyum
NFI	$,95 \leq NFI \leq 1,00$		$,90 \leq NFI \leq ,95$	,93		İyi Uyum
CFI	$,95 \leq CFI \leq 1,00$		$,90 \leq CFI \leq ,95$	,94		İyi Uyum
GFI	$,95 \leq GFI \leq 1,00$		$,90 \leq GFI \leq ,95$	,90		İyi Uyum
AGFI	$,90 \leq AGFI \leq 1,00$		$,85 \leq AGFI \leq ,90$	,87		İyi Uyum

AFA ile faktör yapıları oluşturulan Gönüllülükte Kullanıcı Dostu Sosyal Sermaye Ölçeğinin (GSSÖ), bütünsel bir yapı oluşturup oluşturmadığını test etmek için yapılan DFA analizi sonucunda; elde edilen model uyum iyiliği göstergelerinin literatürde belirtilen referans aralıklarına göre incelenmesi sonucunda istatistiksel olarak uygun bir model olduğu değerlendirilmiştir. Öte yandan kıkare değerinin DFA analizlerinde anlamsız çıkması beklense de örneklemin $n > 250$ olduğu durumlarda bu değer anlamlı olarak hesaplanmaktadır (Yaşlıoğlu, 2017). Bu nedenle söz konusu değer anlamlı olmasını n sayısının büyüklüğü ile açıklamak mümkün olduğu değerlendirilmiştir.

Bu referans değerler 1,00’e yaklaştıkça teori ve toplanan veri arasında daha iyi bir uyumu belirtmektedir. Bu durum verilen değerlerin birebir aynısını yakalama şartı olmadığını göstermektedir. Hair ve arkadaşları (2010) araştırma örnekleminin, araştırmada değerlendirilen faktör, yapı ve değişken sayısının (soru sayısı) uyum indekslerini etkileyebileceğini vurgulamaktadır. Modelde yapı

sayısının fazla olması, gözlenen ve gizli değişken sayısının artması uyum indekslerini yakalamayı zorlaştıran faktörlerdir. Hata terimleri aracılığıyla, gözlenen ile gizli değişkenler arasındaki kovaryanslara ilişkin yapılan iyileştirmeler gösterilmektedir (Dikbaş Torun, 2019). Analiz sonuçlarında uyum indekslerinin yeterliliğini artırmak amacıyla üç-çift madde için modifikasyon işlemlerine gerek duyulmuştur.

$\chi^2= 433,339$; $df= 101$; $\chi^2/df=4,290$; $RMSEA= ,066$; $CFI=,94$

Şekil 1. Gönüllülükte Kullanıcı Dostu Sosyal Sermaye Ölçeğinin (GSSÖ) DFA Sonucu Standardize Edilmiş PATH Diyagramı

Şekil 1’de Gönüllülükte Kullanıcı Dostu Sosyal Sermaye Ölçeği (GSSÖ) için kullanılan ölçüm modeli ile gizli ve gözlenen değişkenler arasındaki yol şemaları gösterilmektedir. AMOS grafik menüsü aracılığı ile oluşturulan yol diyagramında, standardize edilmiş değerlerin .70’e yakın olması ve 1.00’den daha küçük olması beklenmektedir (Brown ve Moore, 2013; Jöreskog, 2004; Kline, 2019).

Tablo 6. Gönüllülükte Kullanıcı Dostu Sosyal Sermaye Ölçeği (GSSÖ) Standardize Regresyon Tablosu

Regresyon Ağırlıkları	Ham tahmin katsayısı	Sh	Kritik Oran	P	Std.Tahmin Katsayısı
Mad_01 <--- GSSO	1,000				
Mad_02 <--- GSSO	,920	,042	22,016	,000	,819
Mad_03 <--- GSSO	,947	,045	21,243	,000	,835
Mad_04 <--- GSSO	1,091	,066	16,564	,000	,815
Mad_05 <--- GSSO	,971	,043	22,666	,000	,682
Mad_06 <--- GSSO	,883	,039	22,398	,000	,851
Mad_07 <--- GSSO	,810	,041	19,622	,000	,844
Mad_08 <--- GSSO	,996	,051	19,337	,000	,772

Regresyon Ağırlıkları			Ham tahmin katsayısı	Sh	Kritik Oran	P	Std.Tahmin Katsayısı
Ma	<	GSSO	,951	,040	23,624	,000	,765
Ma	<	GSSO	,903	,040	22,505	,000	,873
Ma	<	GSSO	1,015	,059	17,109	,000	,847
Ma	<	GSSO	,806	,038	21,033	,000	,699
Ma	<	GSSO	,959	,042	23,085	,000	,810
Ma	<	GSSO	,875	,039	22,555	,000	,861
Ma	<	GSSO	,888	,040	22,045	,000	,848
Ma	<	GSSO	,926	,045	20,632	,000	,836

Tablo 6’da, faktör ile ilişkili olduğu madde arasındaki standardize regresyon ağırlıkları ,682 ile ,873 aralığında ve istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ($p<,001$) görülmektedir. Bunun yanı sıra istatistiksel olarak 1,96 olarak kabul edilen kritik değer, bu değer oldukça üzerindedir. Analiz sonuçları kişiliği açıklayan parametrelerin her birinin anlamlı olduğunu göstermektedir.

DFA analizinde her maddenin ölçek faktörleri ile ,70 ve üzerinde ya da ,70 yakın bir düzeyde ilişkiye sahip olması beklenir. Kabul edilebilecek en düşük regresyon yükü ,50 olarak ifade edilmektedir (Hair ve ark., 2010). Tabloda görüldüğü gibi ölçek maddelerinin regresyon yüklerinin aranan ölçütleri karşıladığı, en düşük yükün $Mad_{05}=,682$ olduğu görülmektedir. Bu durumda ölçeğin tablodaki yapı ile yapı geçerliliğinin onaylandığı söylenebilir. Tabloda ölçeğin standardize regresyon ağırlıkları kabul edilebilir aralıklarda ve $p<,001$ düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 7. Gönüllülükte Kullanıcı Dostu Sosyal Sermaye Ölçeğinin (GSSÖ) DFA Sınamasında Önerilen

Modelin Varyans Değerleri

Varyans	Parametre Tahminleri	sh	Kritik Oran	p
GSSO	,398	,037	10,738	-
e1	,196	,014	14,287	,000
e2	,147	,010	14,162	,000
e3	,180	,013	14,311	,000
e4	,545	,037	14,838	,000
e5	,144	,010	14,012	,000
e6	,125	,009	14,077	,000
e7	,177	,012	14,550	,000
e8	,280	,019	14,591	,000
e9	,113	,008	13,734	,000
e10	,128	,009	14,051	,000
e11	,428	,029	14,775	,000
e12	,136	,009	14,347	,000
e13	,128	,009	13,806	,000
e14	,119	,008	14,039	,000
e15	,135	,010	14,061	,000
e16	,193	,013	14,411	,000

Gönüllülükte Kullanıcı Dostu Sosyal Sermaye Ölçeği (GSSÖ) DFA sonucunda, ölçeğin varyans ve kovaryans değerlerinin kabul edilebilir aralıklarda ve istatistiksel olarak $p<,001$ düzeyinde anlamlı olduğu belirlenmiştir. Gönüllülükte Kullanıcı Dostu Sosyal Sermaye Ölçeğinin (GSSÖ) maddelerinin aralarında bütünsel bir yapı oluşturup oluşturmadığını belirlemek için yapılan DFA analizi sonucunda, ölçeğin tek faktörlü yapısı doğrulanmıştır. Bu işlemlerin ardından ölçeğin

güvenirliğini belirlemek amacıyla güvenilirlik işlemleri yapılmış ve elde edilen değerler aşağıda sunulmuştur.

Tablo 8. Güvenirlik Değerleri

Ölçek	Cronbach Alpha	İlk yarı alfa	İkinci yarı alfa	r1-2	Spearman Brown	Guttman
GSSÖ (AFA)	,950	,896	,920	,879	,936	,936
GSSÖ (DFA)	,966	,931	,940	,919	,958	,957

Tabloda görüldüğü üzere ölçeğin güvenirlik katsayıları AFA için kullanılan verilerle DFA için kullanılan veriler için ayrı ayrı hesaplanmıştır. Her iki veri grubu içinde güvenirlik değerleri çok yüksek olarak belirlenmiştir. AFA verileri için Cronbach alpha değeri $\alpha=,95$; iki yarı değeri $r1-2=,88$; Spearman Brown değeri $S=,94$ ve Guttman değeri $G=,94$ olarak; DFA verileri için Cronbach alpha değeri $\alpha=,97$; iki yarı değeri $r1-2=,92$; Spearman Brown değeri $S=,96$ ve Guttman değeri $G=,96$ olarak hesaplanmıştır. Elde edilen bu değerler ölçeğin çok yüksek bir güvenirliğe sahip olduğunu teyit etmektedir.

Tartışma

Bu araştırmada orijinali Foley, Van Hout ve Tallant (2012) tarafından geliştirilen *Gönüllülükte Kullanıcı Dostu Sosyal Sermaye Ölçeği* (User Friendly Social Capital Scale in Volunteering) Azerbaycancaya uyarlanmış, dilsel eşdeğerlik, geçerlik ve güvenirlik işlemleri gerçekleştirilmiştir. Tek boyutlu bir yapı gösteren ölçekten alınan puanların yükselmesi kişide sosyal sermayenin bileşenlerinde artış olduğunu göstermektedir. Bu artış gönüllülük faaliyetlerine bağlı olarak topluluk ruhu, gönüllülüğe güven, aidiyet duygusu, katılım, sosyal ilişkiler, beceri geliştirme, esenlik, güven, başkalarının farkındalığı, çeşitliliğin farkındalığı ve diğer kültürlerin kabulü, engelliliğin veya özel ihtiyaçların kabulü konusunda bireyin daha iyi duruma geldiğinin bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Geliştirilen ölçeğin, gönüllülüğün sosyal sermayeye ne ölçüde katkıda bulunduğunu ölçmede geçerli ve güvenilir olduğu görülmektedir. Bu ölçekten elde edilen veriler gönüllülükte sosyal sermayeyi demografik, örgütsel ve bireysel niteliklere dayalı olarak ölçmeyi amaçlayan çalışmalar ve nedensel, karşılaştırmalı araştırmalar dahil olmak üzere çok çeşitli araştırma tasarımları için bağımlı bir değişken olarak kullanılabilir. Araç, gönüllülük gelişimini değerlendirmek ve gönüllü yönetim süreçlerine yardımcı olmak için bir değerlendirme aracı olarak da kullanılabilir. Veriler hem biçimlendirici hem de özetleyici olarak elde edilebilir.

Adapte edilen ölçek için gerçekleştirilen işlemler ölçeğin orijinalinden çok daha kapsamlı ve detaylı şekilde gerçekleştirilmiştir. Örneğin orijinalinde geçerlik için sadece uzman görüşleri yer almakta iken uyarılma çalışmasında geçerliğe kanıt teşkil eden çok sayıda analiz sonucu yer almaktadır. Öte yandan aynı durum güvenirlik için de söz konusudur. Ölçeğin orijinalinde sadece alfa iç tutarlık katsayısı yer almakta iken bu çalışmada dört farklı güvenirlik göstergesi yer almaktadır. Detaylılık açısından oluşan farklılıklar orijinal ölçekle uyarılan formun birbirleri ile karşılaştırılması açısından kısıtlılık oluşturmaktadır. Tek sayısal gösterge olarak elde bulunan alfa katsayısı üzerinden yapılan mukayesede uyarılan formun daha yüksek güvenirlik değeri verdiğini söylemek mümkündür. Bu farkın örneklem gruplarından kaynaklanma olasılığı yüksektir. Her halükârda uyarılan ölçek orijinal ölçeğe göre geçerlik ve güvenirlik konusunda kullanıcıya çok daha detaylı ve nitelikli kanıtlar sunmaktadır.

Ölçeğin Açımlayıcı Faktör Analizinde tek faktörlü yapı sergilemesi de dikkat çekicidir. Bu durum maddelerin ölçtüğü kavram olan “sosyal sermaye”nin yapısından kaynaklandığı düşünülebilir. Maddeler incelendiğinde de içerik olarak küçük nüanslarla ayrılan maddelerin bu durumu etkilemiş olması da mümkündür. Nitekim korelasyon matrislerinde ve karşıt imaj korelasyon değerlerinde de bu durum doğrulanmaktadır. Birçok madde için bu değerler yüksek korelasyon göstermektedir. Ayrıca göreceli biçimde az sayıda maddeden oluşmasının, cevaplayıcıların tepkilerinde tutarlığı pozitif olarak etkileyen bir benzerlik oluşmasına sebep olabileceğinin yadsınmaması gerekir. Bununla birlikte 16 maddelik yapısı bu ölçeğin temel avantajını da temsil etmektedir. Kısa olması, kolay uygulanabilmesi ve gönüllüye fazla yük getirmemesi önemli avantajlarındandır.

Gönüllülük yapılış amaçları açısından inanılmaz bir çeşitliliğe sahiptir. Farklı kültürler de bu açıdan gönüllülüğü bambaşka noktalara taşır. Gönüllülüğü bir hayır hizmet olarak gören bundan özellikle kişisel bir fayda temin etmekten kaçınan bakış açısı ile gönüllü faaliyetleri hem muhatabının hem de kendisinin belirli beklentilerine cevap arayan kişilerin durumları buna örnek olarak verilebilir. Bu açıdan bakıldığında ölçeğin farklı inanç ve değer yargılarına sahip coğrafyalarda kullanılıp sonuçlarının karşılaştırılması önerilebilir. Elde edilen sonuçlar sadece sosyal sermayeye değil, sosyal sermayeyi geliştirici yönde etkisi olduğu düşünülen gönüllülük kavramının içeriğinin tartışılmasına da katkı verebilir.

Elde edilen veriler uyarlanan ölçeğin yüksek düzeyde geçerlik ve güvenilirlik değerleri ortaya koyduğu görülse de nitel bakış açısının sağlayabileceği faydalar da yadsınmamalıdır. Ölçeğin kullanıldığı ancak sonuçların nitel yöntemlerle elde edilen verilerle desteklendiği karma araştırmaların yapılması öneriler arasındadır.

KAYNAKLAR

Bonett, D.G. & Wright, T.A. (2015). Cronbach's alpha reliability: Interval estimation, hypothesis testing, and sample size planning. *Journal of Organizational Behavior*, 36(1), 3-15. <https://doi.org/10.1002/job.1960>.

Bonham, C. (2018). Building an inclusive community through social capital: The role of volunteering in reaching those on the edge of community. In Bonner, A. (Ed.). *Social Determinants of Health. An Interdisciplinary Approach to Social Inequality and Wellbeing*, (pp.119-133). Bristol: Bristol University Press.

Brown, T. A., & Moore, M. T. (2013). Confirmatory factor analysis. In R. H. Hoyle (Ed.), *Handbook of structural equation modeling* (pp. 361-379). New York: Guilford Press.

Budescu, G. & Uslander, E.M. (2003). (Ed.) *Social capital and the transition to democracy*. USA, Routledge.

Chakrabarty, S.N. (2003). Best Split-Half and Maximum Reliability. *Journal of Research & Method in Education*, 3(1), 1-8.

Cheung-Ming Chan, A. & Cheng, F. (2007). Social capital measures for volunteer programmes: the caring index and C.A.R., *Agency for Volunteer Service (AVS)*, pp: 1- 11.

Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2012). Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik SPSS ve LISREL uygulamaları. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Degli Antoni G., Sabatini F. (2013), “Disentangling the relationship between nonprofit and social capital: The role of social cooperatives and social welfare associations in the development of networks of strong and weak ties”, *Ericse Working Paper* No: 54/13. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2265884>.

Deniz, Z. (2007). Psikolojik ölçme aracı uyarlama. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 40(1), 1-16.

Dikbaş Torun, E. (2019). “Sosyal Medya Davranışları Ölçeklerinin Azerbaycanca Formunun Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (AKİL) Aralık (32), s. 217-234

Field, J. (2003). *Social capital*. USA: Routledge.

Foley, M., Van Hout, M.C., Tarrent, H. (2012). Development of a user friendly social capital scale in Volunteering. *The International Journal of Volunteer Administration*, XXIX (1), 35-41.

George, D., & Mallery, M. (2019). *SPSS for windows step by step: a simple guide and reference*, 25.0. New York: Routledge.

Golob, T. F. (2003). Structural equation modeling for travel behavior research. *Transportation Research Part B: Methodological*, 37(1), 1-25.

Gürbüz, S. (2019). AMOS ile Yapısal Eşitlik Modellemesi Temel İlkeler ve Uygulamalı Analizler. Seçkin.

Hair, J.F., Gabriel, M., Da Silva, D. & Braga, S. (2019). Development and validation of attitudes measurement scales: fundamental and practical aspects. *RAUSP Management Journal*, 54(4), 490-507.

Hair, J.F., Black, W.C., Babin, B.J., & Anderson, R.E. (2010). *Multivariate Data Analysis Seventh Edition* Prentice Hall.

Hanifan, L. J. (1916). The Rural School Community Center. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 67(1), 130–138. <https://doi.org/10.1177/000271621606700118>

Joreskog, K. G., (2004). Structural Equation Modeling with Ordinal Variables using LISREL, manuscript available at <http://www.ssicentral.com/lisrel/ordinal.htm>

Kline, R. B. (2005). *Principles and practice of structural equation modeling* (2nd ed.). New York: Guilford.

Kline, R. B. (2011). *Principles and Practise of Structural Equation Modeling* (3rd. ed.). The Guilford Press.

Kline, R. B. (2019). *Yapısal Eşitlik Modellemesinin İlkeleri ve Uygulaması*. Nobel yayıncılık.

Koyuncu, A. (2019). Güvenilirlik çalışmalarında sıralı istatistiklere dayanan bazı uyum iyiliği yöntemleri. Yüksek Lisans Tezi. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi / Fen Bilimleri Enstitüsü / İstatistik Ana Bilim Dalı.

Lomax, R.G. & Hahs-Vaughn, D.L. (2012). *An Introduction to Statistical Concepts* (3rd ed.). New York: Routledge/Taylor & Francis Group.

Mardia K. V. (1974). Applications of Some Measures of Multivariate Skewness and Kurtosis in Testing Normality and Robustness Studies, *The Indian Journal of Statistics, Series B*, 36(2), 115-128.

Pallant, J. (2007). *SPSS Survival Manual A Step by Step Guide to Data Analysis using SPSS for Windows*.New York: McGraw Hill.

Prudon, P. (2015). Confirmatory Factor Analysis as a Tool in Research Using Questionnaires: A Critique.

Comprehensive Psychology, 4(10), 1-18. <https://doi.org/10.2466/03.CP.4.10>.

Putnam, R.D. (1993). The prosperous community – social capital and public life. *The American Prospect*, 13, 27-40.

Tabachnick, B. G. And Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics*. Boston: Pearson.

Tavşancıl, E. (2002). *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS İle Veri Analizi*, Ankara: Nobel.

Turan Tüylüoğlu, B. (2016). Gönüllülükte sosyal etki değerlendirmesi. *Gönüllülük Ve Gönüllülerle Birlikte Çalışmak* (içinde). (Ed. Murat Şentürk).İstanbul:İstanbul ÜniversitesiYayınları. s.289-308.

Schumacker,R.E. ve Lomax, R.G.(2004).A beginner`s guide to structural equation modeling (2nd ed.)

Lawrence Erlbaum Associates.

Schumacker, R. E., & Lomax, R. G. (2010). *A Beginner's Guide to Structural Equation Modelling* (3rd. ed.). Taylor & Francis Group.

Sipahi, B., Yurtkoru, S. ve Çinko, M. (2008). *Sosyal Bilimlerde SPSS’le Veri Analizi*, İstanbul, Kahraman Ofset.

Subaş, A., & Çetin, M. (2017). Enneagram Kişilik Ölçeğinin Geliştirilmesi: Güvenirlik Ve Geçerlilik Çalışması SOBİDER, 4(11), 160-181 DOI:10.16990/SOBIDER.3478

Şentürk, M. (2016). Gönüllülüğün tarihsel ve Toplumsal bağlamı. *Gönüllülük ve Gönüllülerle Birlikte*

Çalışmak (içinde). (Ed. Murat Şentürk). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları. s.1-19.

Şimşek, Ö. F. (2007). Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş Temel İlkeler ve Lisrel Uygulamaları. Ekinoks Yayınları.

Van Hout, Marie Claire; Tarrant, Hilery; and Foley, Michelle (2011) “Mé Féin nó an Pobal: Social Processes and Connectivity in IrishVolunteering,” *Irish Journal of Applied Social Studies*: Vol. 11, 39-55.

Watkins, M.W. (2018). Exploratory Factor Analysis: A Guide to Best Practice. *Journal of Black Psychology*. 44(3) 219–246. DOI: 10.1177/0095798418771807.

Westlund, H. (2006). Social Capital in the Knowledge Economy: Theory and Empirics. Berlin: Springer.

Yaşlıoğlu, M.M. (2017). Sosial Bilimlerde Faktör Analizi ve Geçerlilik: Keşfedici ve Doğrulayıcı Faktör

Analizlerinin Kullanılması. İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi. 46, 74-85.

KÖNÜLLÜLÜKDƏ İSTİFADƏÇİ DOSTU SOSIAL KAPİTAL ŞKALASININ (GSSS) AZƏRBAYCAN DİLİNƏ UYGUNLAŞDIRILMASI: ETİBARLILIQ ARAŞDIRMASI

Mustafa Otrar

Mustafa Süngər

Xülasə. Bu araşdırmada könüllülərin sosial kapitalını ölçmək üçün Könüllülükdə İstifadəçi Dostu Sosial Kapital Şkalasını (GSSS) Azərbaycan dilinə uyğunlaşmaq, etibarlılıq araşdırmalarının aparılması məqsəd qoyulmuşdur. Ölkənin araşdırma qrupu EFA üçün yetkin və Azərbaycanda ildə ən azı bir dəfə könüllü fəaliyyətlərdə iştirak edən 495 nəfərdən ibarətdir. Şkalanın ikidilli ekvivalentlik tədqiqatları aparılmışdır. EFA nəticəsində etibarlılıq araşdırmalarında 16 maddənin ümumi dispersiyasının 59,40%-ni izah edən bir faktorun olduğu müəyyən edilmişdir. DFA üçün 466 nəfərin daxil olduğu ikinci araşdırma qrupunda modelin yaxşı uyğunluq və bütün uyğunluq indeksləri müvafiq diapazonlarda idi ($\chi^2=433,34$; $df=101$; $\chi^2/df=4,29$; $RMSEA=.066$; $CFI=.94$). Digər tərəfdən, etibarlılıq tədqiqatlarında Cronbach's Alpha dəyəri $\alpha=.96$; iki forma arasında iki yarım etibarlılıq qiyməti kimi $r_{1-2}=.92$; Guttman $=.96$; Spearman Brown $=.96$ tapılıb. Nəticələr Könüllülükdə İstifadəçi Dostu Sosial Kapital Şkalasının Azərbaycan versiyasının etibarlılıq səviyyəsinin yüksək olduğunu göstərdi.

Açar sözlər: sosial kapital, könüllülük, ölçü uyğunlaşması, etibarlılıq

ADAPTATION OF USER-FRIENDLY SOCIAL CAPITAL SCALE (SCS) IN VOLUNTEERING TO AZERBAIJAN: A VALIDITY STUDY

Mustafa Otrar

Mustafa Sunger

Abstract. In this study, it is aimed to adapt the User-Friendly Social Capital Scale in Volunteering (SCSV) to Azerbaijani and to carry out reliability studies in order to measure the social capital of volunteers. The study group of the scale consists of 495 adults who are adults for Exploratory Factor Analysis (EFA) and participate in volunteering activities at least once a year in Azerbaijan. Bilingual equivalence studies of the scale were carried out. As a result of EFA, it was determined that it was the only factor that explained 59.40% of the total variance of 16 items in reliability studies. In the second study group of 466 adults for Confirmatory Factor Analysis (CFA), model goodness of fit and all fit indices were found to be within appropriate ranges ($\chi^2=433.34$; $df=101$; $\chi^2/df=4.29$; $RMSEA=.066$; $CFI=.94$). On the other hand, in the reliability studies, Cronbach's Alpha value was $\alpha=.96$; the two half-confidence values between the two forms was $r_{1-2}=.92$; Guttman split-half $=.96$; and Spearman Brown $=.96$. The results showed that the Azerbaijani version of the User-Friendly Social Capital in Volunteering Scale has a high level of reliability.

Keywords: social capital, volunteering, scalability, reliability

**АДАПТАЦИЯ ШКАЛЫ СОЦИАЛЬНОГО КАПИТАЛА (GSSS) ВОЛОНТЕРСТВА
В АЗЕРБАЙДЖАНЕ: АНАЛИЗ НАДЕЖНОСТИ**

**Мустафа Отграт
Мустафа Сунгер**

Резюме. В данном исследовании, для измерения социального капитала волонтеров, была поставлена цель — адаптировать волонтерство, как форму социального капитала (GSSS) и провести исследование надежности. Исследовательская группа шкалы EFA состояла из 495 добровольцев, участвующих в волонтерской деятельности не реже одного раза в год (в Азербайджане). В проведенных исследованиях двуязычной шкалы эквивалентности было установлено о существующем факторе, который объясняет 59,40% общей дисперсии 16 позиций в исследованиях надежности. Для DFA во второй исследовательской группе из 466 человек этическая модель отношений и все индексы соответствия находились в пределах ($\chi^2 = 433,34$; $df = 101$; $\chi^2/df = 4,29$; $RMSEA = 0,066$; $CFI = 0,94$) с одной стороны. С другой стороны, для обеспечения достоверной оценки надежности в исследованиях, значение альфа Кронбаха составляла $\alpha = 0,96$; значение половинной надежности между двумя формами $r_{1-2} = 0,92$; шкала Гуттмана = 0,96; формула Спирмена-Брауна = 0,96.

Таким образом, результаты показали, что азербайджанская версия удобной шкалы социального капитала в волонтерстве имеет высокий уровень надежности.

Ключевые слова: социальный капитал, добровольность, адаптивность к масштабу, надежность

Rəyçi: s.e.f.d., dos. Sənan Həsənov